

نظام تعلیم و تربیت

در کشورهای کم‌رشد و رشد یافته در جهان امروز

۴

بخش دوم

تربیت معلم در دستگاه تعلیم و تربیت کشورهای کم‌رشد
و رشد یافته

از ویژگی‌های بارز نظام کهنه تعلیم و تربیت در کشورهای کم‌رشد وضع و موقعیت خاص معلمان و پرورشگران است در کشورهای کم‌رشد اکثرأ معلمان و پرورشگران از موهبت تحصیلات عالی و تخصصی محرومند و شیوه‌های نوین تعلیم و تربیت را نمی‌شناسند اشتیاق و علاقه‌ای بکار معلمی ندارند . هر گاه در مؤسسه دیگری کار فراخوری ببینند بی‌درنگ بآن کار خواهند پرداخت . شاید علتش عنایت اندکی است که جامعه بوضع معلم دارد .

در کشورهای کم‌رشد مؤسسات تربیت معلم بسیار اندک است برنامه تربیت معلم و بر روی هم نظام تعلیم در وهله اول بر فلسفه‌های کهنه قرنهای تاریک اروپا استوار است و در وهله دوم از نظریه‌های گروهی از متفکران قرنهای ۱۷ و ۱۸ و ۱۹ اروپا متأثر است . مباحث و درسهائی که در این آموزشگاهها بدانشجویان یاد داده میشود با پیشرفتهای علمی و اجتماعی هماهنگ نیست و در زمینه علوم جدید از قبیل فیزیک و شیمی و بیولوژی هنوز از نظریه‌های بحث میشود که امروز در اثر کهنگی بسیاری از آنها رد شده‌اند .

طبق تحقیقات سازمان ملل متحد ۰/۶۵٪ از معلمان کشورهای آسیائی و افریقائی از تربیت شغلی بی‌بهره‌اند و ۰/۵۰٪ از آموزشگران دبستانها فقط سواد خواندن و نوشتن دارند (در صورتیکه ۰/۹۰٪ از آموزگاران بسیاری از کشورهای رشد یافته دارای تحصیلات عالی هستند) گروه قلیلی از معلمان دوره‌های بازپروری را دیده‌اند . در کشور برونندی فقط ۰/۱۰٪ از معلمان دبستانها

و آموزشگاهها از تحصیلات دوره متوسطه بهره‌مندند کشور نوپنیا در نیجریه در سال ۱۹۶۰ که استقلال یافت در زمینه فرهنگ با دشواری و کمبود معلم مواجه شد. برای حل این مسئله از کشورهای بزرگ مدد گرفت و دولت شوروی پیدرنگ گروهی معلم در رشته‌های مختلف علوم برای کار در مؤسسات آموزش و پرورش با آن کشور فرستاد. بدینسان کشورهای کم‌رشد با مشکلات عدیده‌ای در زمینه تربیت معلم پرور هستند و تا این مسئله حل نشود بهبودی در وضع فرهنگ این کشورها حاصل نخواهد شد.

بنابر بررسیهای اداره کل مطالعات وزارت آموزش و پرورش کشور ما نیازمند لااقل بیش از ۲۰ هزار معلم لیسانسیه است که مسلماً تا چند سال دیگر این تعداد افزایش خواهد یافت در صورتیکه شماره فارغ‌التحصیلان آموزشگاهها و مؤسسات تربیت معلم در سال از ۲۰۰ نفر تجاوز نمیکند.

در جدولهای زیر نسبت معلمان از حیث تحصیلات تخصصی در شوروی (کشور پیشرفته) و در ایران و پاکستان و عراق و اندونزی (کشورهای درحال توسعه) روشن‌تر وضع آندوه بار تعلیم و تربیت در کشورهای کم‌رشد است. پیداست علت اساسی عقبماندگی فرهنگ کشورهای کم‌رشد کمبود معلمان تربیت شده است معلمانیکه با روشهای نوین علمی آشنائی داشته باشند.

جدول نمودار نسبت معلمان از حیث تحصیلات تخصصی

(به درصد) در شوروی

درصد	نوع تحصیلات	ردیف
۰/۹۰	لیسانس و بالاتر	۱
۰/۱۰	فوق دیپلم	۲
—	دیپلم	۳
—	شش ابتدائی	۴

جدول نمودار نسبت معلمان از حیث تحصیلات (به درصد)
در کشورهای پاکستان - عراق - اندونزی

درصد	نوع تحصیلات	ردیف
۰/۰۲۸	لیسانس و فوق لیسانس	۱
۰/۰۲۹	دیپلم متوسطه	۲
۰/۰۳۲	معادل دیپلم	۳
۰/۰۲۱	دوره اول متوسطه	۴
۰/۰۲۵۲	شش ساله ابتدائی	۵

از جدول فوق چنین مستفاد میشود که بسیاری از معلمان پرورشگران مؤسسات فرهنگی کشورهای کم رشد از تحصیلات تخصصی بی بهره اند و برای تعلیم و تربیت آموزش کافی ندیده اند.

در کشورهای رشد یافته صنعت و دانش و اقتصاد بجا یکی پیش میآورد و پیداست معلمی که با آنها همگام نشود هر چند در ابتدا خوب تربیت شده باشد معلم خوبی نخواهد بود و از عهده وظیفه خطیر خود درست بر نخواهد آمد.

بدینسان لزوم بازپروری یا تقویت مداوم معلمان آشکار میشود در اکثر کشورهای پیشرفته نه تنها دانشسراها و دانشکده های تربیت معلم بلکه سازمانهای دیگر مانند سازمانهای ویژه بازپروری معلم و مؤسسات تحقیقاتی در زمینه های تربیتی و اجتماعی و روانشناسی نیز به تقویت معلمان میپردازند. بر روی هم در اکثر کشورهای رشد یافته با اندک تفاوت بازپروری معلمان بر دو گونه اند

۱ - دوره های کوتاه ۲ - دوره های درازمدت

۱ - دوره های کوتاه : مؤسسات گوناگون تربیتی هر یک دست به تشکیل مجالس سخنرانی و بحث و گفتگو پیرامون تازه های علمی و تربیتی می زنند و از این طریق در تقویت معلمان مؤثر می افتند. دانشسراها و دانشکده های تربیت معلم از راه کانوهای فارغ التحصیلان آخرین اکتشافات علمی و اطلاعات سودمند را به معلمان میرسانند و از سوی دیگر برای افزونی معلومات آنان دوره های تقویتی ترتیب میدهند. در پاره ای از کشورهای پیشرفته که سازمان سیاسی و اداری متمرکزند برای معلمان و پرورشگران اجتماع دوره های

تقویتی روزانه و در پاره‌ای جاها از طریق مکاتبه به‌بالا بردن سطح معلومات علمی معلمان اقدام میکنند.

در سال ۱۹۶۳ در انگلستان برای بازپروری معلمان و پرورشگران پیش از ۱۷۰ دوره کوتاه گذاردند در کشور سوئد پیوسته تازه‌های علمی و تربیتی را از طریق رادیو، تلویزیون، سینما و مجالس سخنرانی به معلمان می‌رسانند. بتازگی در کشور با فرهنگ دانمارک شیوه نوینی برای بازپروری معلمان جامعه پیش گرفته‌اند.

در هر بخش فرهنگی يك مرکز تحقیقی و تربیتی ایجاد کردند و معلمان در اوقات فراغت در این مرکزها به مطالعه و تحقیق می‌پردازند و نتیجه مطالعات و پژوهشهای خود را با دیگر معلمان در میان می‌گذارند. و همواره دانش معلم در حال پیشرفت و تحول است. بدینسان خود معلمان نیز در این راه گامهای بلندی بر میدارند.

در اتحاد جماهیر شوروی در سال ۱۹۶۴ دوره‌های يك ماهه تا سه ماهه برای معلمهای علوم تاریخ و ریاضی و شیمی و فیزیک و زیست‌شناسی و علوم تربیتی بوسیله دانشگاه نووسیبیرست و برخی از مؤسسات تحقیقاتی فرهنگستان علوم اتحاد جماهیر شوروی در سیبری برپا گردیدند. در کشورهای متحده آمریکا گذشته از مؤسسات تحقیقاتی و تربیتی و روانشناسی و سازمانهای گوناگون و اتحادیه‌های معلمان و مؤسسات اقتصادی و اجتماعی نیز در این راه گامهای بلند بر میدارند.

در سال ۱۹۶۴ بنیاد فورد ۵ سمینار بزرگ در زمینه ترقیات علوم شیمی و فیزیک و اقتصاد و روانشناسی تشکیل داد و در این مجامع بزرگترین دانشمندان امریکائی و خارجی نتایج بررسیهای خود را در اختیار معلمان گذاردند. پیداست که در کشورهای پیشرفته اروپای شمالی و شرقی برنامه‌های آموزشی همسان و مشابهی از لحاظ بازپروری معلمان اجرا میشود.

۲- دوره‌های دراز: در کشور های رشد یافته بسیار از مؤسسه‌های فرهنگی و تربیتی دوره‌هایی درازمدت برای معلمان برپا میدارند چنین دوره‌هایی که از چند ماه تا چند سال دوام دارند گاهی معلمان را تنها از تحصیل در رشته خاص برخوردار میکنند و گاهی آنان درجه فوق لیسانی و درجه مشابه دیگر میدهند در کشور فرانسه دانشسرای عالی تربیت معلم که از کهنسال‌ترین

۱- فرهنگ در اتحاد جماهیر شوروی از انتشارات انجمن فرهنگی

ایران او شوروی.

مؤسسات فرهنگی و تربیتی جهانست پیش از ۲۰۰۰ دانشجو دارد و سرگرم پرورش معلم است.

برنامه دانشسرای عالی پاریس بسیار دشوار و سنگین است و هر کس از عهده آن برنمیآید امروزه بسیاری از عالمان و اندیشمندان و نویسندگان فرانسوی در این آموزشگاه تربیت شده‌اند. (مانند ژان پل سارتر متفکر و نویسنده - دورکیم جامعه شناس بزرگ فرانسوی - کامو نویسنده فرانسوی - سیمون دو بووار نویسنده - سن تکزو پری شاعر و اندیشمند فرانسوی).

در پاره‌ای از آموزشگاههای تربیت معلم علاوه بر دوره های بازپروری دراز و کوتاه مدت دوره فوق لیسانس و دکترای علوم تربیتی نیز دارند. این دوره ها بر روی هم فارغ التحصیلان دوره های لیسانس آموزشگاههای تربیت معلم گشوده‌اند.

در کشور فرانسه کسانی در فوق لیسانی علوم تربیتی پذیرفته میشوند که پس از احراز لیسانس چند سال در آموزشگاهها و مؤسسات فرهنگی و در خدمات تربیتی باشند و از عهده آزمایش ورودی دشواری برآیند. در انگلستان تربیت معلم و پرورشگر کودکستان اهمیت فراوانی دارد. و در ده سال اخیر دولت انگلستان بیش از ۱۵ دانشسرای عالی و عمومی برای تربیت معلم تأسیس کرده است برنامه این دانشسراها بسیار دشوار و سنگین است و دانشجویان پیوسته باید بی‌رووش و مطالعه بپردازند و همواره هر یک از دانشجویان دوره فوق - لیسانس پس از فرا گرفتن درسهای اجباری براهنمائی يك استاد تحقیق در موضوعی به تحقیقی ژرف میپردازد و پایان نامه می‌نویسد آنگاه در جلسه رسمی از پایان نامه خود دفاع میکند و درجه B.S که با درجه فوق لیسانس ما برابر است میگیرد و کسانی که موفق باحراز این درجه شده‌اند در شهرهای بزرگ به کار تعلیم و تربیت میپردازند.

اتحاد جماهیر شوروی دگرگونی سریع دستگاه تعلیم و تربیت را برای اعتلای سریع خود ضروری دانست و تربیت معلم و تحقیقات تربیتی را مانند سایر فعالیت‌های بزرگ اجتماعی و اقتصادی بشیوه منظم بر اساس نقشه های دراز مدت چند مرحله‌ای با شتاب گسترش داد و بر اثر آن رفته رفته بر شماره معلمان و متخصصان آموزش و پرورش و مؤسسات تربیتی افزود و بیسوادى زوال یافت در سال ۱۹۲۰ تنهادر یکی از جمهوریهای اتحاد جماهیر شوروی یعنی فدراسیون روسیه ۴۰۰۰۰۰ معلم متخصص وجود داشتند در صورتیکه شماره معلمان این

جمهوری در ۱۹۱۱ از ۷۳۰۰۰ در نمی گذشت در ۱۹۵۵ برای تربیت معلمان هر جمهوری دانشراهای مخصوصی که بزبان آن جمهوری یا واحد تدریس میکردند بر پا گردیدند. در فدراسیون روسیه در سال تحصیلی ۱۹۲۵-۱۹۲۴ سی و شش دانشرا با ۵۴۶۹۹ دانشجو و در سال تحصیلی ۱۹۳۰-۱۹۲۹ هشتاد و پنج دانشرا با ۱۵۲۹۲ دانشجو وجود داشتند این شماره ها در سالهای بعد همواره بالا رفت چندان که در سال ۱۹۶۵-۱۹۶۴ تعداد آموزشگاههای تربیت معلم به ۶۰۰ رسید و دانشجویان تربیت معلم از ۸۵۰۰۰۰ افزون شدند.

دانشراهای عالی و دانشکدههای تربیت معلم علاوه بر دورههای لیسانس دوره های فوق لیسانس و دکتری علوم تربیتی نیز دارند. معلمانی در دورههای تخصصی پذیرفته میشوند که پس از پایان تحصیلات دوره لیسانس ۴ سال در خدمات تربیتی پذیرفته شوند.

دورههای بازپروری معلمان مانند دوره های تربیت معلم بسیار متنوع و شامل بخشهای گوناگونند مثلا در مؤسسه تقویت معلم مسکو ۱۹ بخش مانند بخش نظری آموزش و پرورش و بخش آموزش و پرورش دبستانی و بخش کتابهای تربیتی و بخش فیلمهای تربیتی. بخش کارهای آزمایشگاهی و بخش کارهای اجتماعی آموزشگاهی وجود دارند. مدیران سازمانهای آموزش و پرورش شوروی برای کشاندن معلمان بدوره های تقویتی تدبیرهای بسیار کرده اند. مقرر شده است که هر معلم در طی ۱۵ سال اول خدمت خود ۵ سال یکبار یکی از دوره های تقویتی رسمی را بگذرانند معلمانیکه در دوره های تقویتی عالی شرکت میکنند از امتیازات فراوانی برخوردار میشوند و پس از احراز گواهینامه بالاتر حقوق و مزایای بیشتری می یابند از اینرو همواره بر شماره مؤسسات بازپروری و بر شماره دانشجویان آنها می افزاید.

اکنون پیش از یکصد سازمان ویژه تقویت معلم وجود دارد در سال ۱۹۶۳ تنها در فدراسیون روسیه ۱۱۵۲۰۲ معلم دبستان و دبیرستان در دوره های تقویتی شرکت کرده اند. با آنکه دوره های فوق لیسانس و دکتری علوم تربیتی بسیار دشوارند باز گروه عظیمی از معلمان در این دوره ها درس میخوانند و چنانکه در میان دانشجویان دانشراهای هر تنس درلین گراد ۴۰۰ دانشجوی دکتری علوم تربیتی یافت میشود.^۱

۱ - نقل از مقاله دکتر آریانپور در مجله پیام نوین پیرامون تربیت معلم و تحقیقات تربیتی در اتحاد جماهیر شوروی.

در کشورهای اسکاندیناوی به ترتیب معلم و پرورشگر بسیار اهمیت میدهند آموزشگاههای تربیت معلم با بر نامه دشوار و دوره دراز (۴ تا ۵ سال) عهده دار تربیت افرادی هستند که در آینده زندگی نسل جوان بدست آنان سپرده خواهد شد.

در آموزشگاههای علوم تربیتی بسیار از برجسته ترین محققان به تحقیق و مطالعه میپردازند. همچنین دوره های باز پروری معلمان نیز بسیار متنوع و دشوار است و معلمان رشته های مختلف علوم پس از فرا گرفتن دروس الزامی در بخشهای مختلف آموزش و پرورش و تعلیم های تربیتی و اجتماعی و بخش خدمات اجتماعی به کارآموزی میپردازند. بدینسان همه معلمان از تازه های علمی و تربیتی برخوردارند و همواره بر معلومات خود می افزایند در سال ۱۹۶۳ - ۶۸ دانشسرای مقدماتی و ۲۸ دانشسرای عالی به تربیت معلم مشغول بوده اند.

امروز سیاست فرهنگی کشور های اسکاندیناوی بر این است که رفته رفته از شماره دانشسرا های مقدماتی بکاهد و بر شماره دانشسرا های عالی و دانشکده های تربیت معلم بیافزاید مثلاً در نیمه اول سال ۱۹۶۴ دو دانشسرای عالی و ده دانشکده و آموزشگاه علوم تربیتی و روانشناسی برای تربیت پرورشگران کودکان و راهنمایان باغ کودک و معلم راهنما تأسیس شدند و در سال ۱۹۶۳ بیش از ۱۰۰۰۰ دانشجو در بیش از ۱۳ دانشکده و آموزشگاه عالی تربیت معلم درس میخواندند.

پرویشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

رتال جامع علوم انسانی